

DE AANSPRAKELIJKHEDEN VAN DE INGENIEUR EN/OF HET STUDIEBUREAU EN HOE DEZE AANSPRAKELIJKHEDEN CONTRACTUEEL EN/OF VERZEKERINGSTECHNISCH OP TE VANGEN

1. Inleiding

De toenemende rol van de ingenieur en/of het studiebureau in het almaar complexer wordende bouwproces, kan niet worden ontkend.

Bij nazicht van de relevante wetsartikelen in het Burgerlijk Wetboek m.b.t. de aansprakelijkheden van de bouwactoren dient er evenwel te worden vastgesteld dat deze artikelen enkel verwijzen naar de aannemer en de architect, doch de ingenieur en/of het studiebureau in deze artikelen niet ter sprake komen.

Aldus kan de vraag worden gesteld onder welke aansprakelijkheidsregimes de ingenieur en/of het studiebureau vallen.

Van zodra het antwoord op deze vraag vastligt, kan er worden bekeken of de risico's in hoofde van de ingenieur en/of het studiebureau contractueel, dan wel verzekeringstechnisch kunnen worden beperkt/opgevangen.

2. De aansprakelijkheden van de ingenieur en/of het studiebureau

Het staat ondertussen vast dat de activiteit van de ingenieur en/of het studiebureau juridisch dient te worden gekwalificeerd als een aanneming van diensten, aangezien de ingenieur en/of het studiebureau zich ertoe verbindt een bepaald werk uit te voeren in volledige onafhankelijkheid, waarbij dit werk zowel kan bestaan uit materiële als uit intellectuele opdrachten.¹

Derhalve is het contract van de ingenieur en/of het studiebureau onderworpen aan de regels uit het Burgerlijk Wetboek die gelden voor de aanneming van werk, evenals door de regels van het gemeen verbintenissenrecht.²

Het voorgaande betekent dat er op de ingenieur³ en/of studiebureau⁴ zowel een contractuele aansprakelijkheid voor de aanvaarding van het werk, als na de aanvaarding van het werk rust, evenals een gebeurlijke buitencontractuele aansprakelijkheid ten overstaan van derden.

¹ V. Vercammen – Van den Vonder en W. Nackaerts, “Ingenieur en studiebureau”, in *Onroerend goed in de praktijk*, III.D.3 - 1

² K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke (eds.), *Handboek Bouwrecht*, Antwerpen, Intersentia 2013, 1001

³ In onderhavig artikel wordt met ingenieur de ingenieur-zelfstandige bedoeld, daar waar de ingenieur-bediende onder het toepassingsgebied van de arbeidsovereenkomstenwet valt. Artikel 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet stipuleert dat de werknemer enkel aansprakelijk gesteld kan worden voor zijn bedrog of zware schuld.

⁴ Het studiebureau is de vereniging of de vennootschap die uit meerdere personen bestaat en die ingenieursactiviteiten uitoefent.

2.1. De contractuele aansprakelijkheid voor de aanvaarding van het werk

De contractuele aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studie bureau wordt opgelopen telkens de ingenieur en/of het studie bureau zijn of haar opdracht niet volgens de afspraken vervult, hetzij niet volgens de regels van de kunst of niet tijdig.⁵

Teneinde de gebeurlijke contractuele aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studie bureau concreet te beoordelen, is het van belang om in eerste orde na te gaan of de desbetreffende ingenieur en/of het studie bureau een inspannings- of middelenverbintenis op zich heeft genomen, dan wel een resultaatsverbintenis.

De begrippen inspannings-/middelenverbintenis en resultaatsverbintenis worden thans gedefinieerd in artikel 5.72 van het Burgerlijk Wetboek.

De inspanningsverbintenis of middelenverbintenis wordt gedefinieerd als een verbintenis die de schuldenaar ervan verplicht om alle zorg te verstrekken die eigen is aan een voorzichtig en redelijk persoon om een bepaald resultaat te bereiken. Het bewijs van de fout van de schuldenaar rust op de schuldeiser.

De resultaatsverbintenis daarentegen is een verbintenis die de schuldenaar ervan verplicht om een bepaald resultaat te bereiken. Indien het resultaat niet wordt bereikt, wordt de fout van de schuldenaar vermoed, tenzij overmacht wordt aangetoond.

Algemeen wordt aangenomen dat de verbintenissen die de ingenieur en/of het studie bureau op zich neemt in beginsel middelenverbintenissen zijn, daar waar het hoofdzakelijk intellectuele prestaties betreft.⁶

Valt evenwel uit de omschrijving van de opdracht af te leiden dat het te bereiken resultaat doorslaggevend is, dan zal er sprake zijn van een resultaatsverbintenis.⁷ Zo zal de contractueel bepaalde termijn waarbinnen de ingenieur en/of het studie bureau zijn of haar opdracht dient af te werken, veelal een resultaatsverbintenis zijn.⁸

Zoals hoger reeds aangestipt, is het onderscheid tussen deze verbintenissen van belang voor de beoordeling van de contractuele aansprakelijkheid van de ingenieur, aangezien bij een resultaatsverbintenis het zal volstaan om te bewijzen dat het beoogde resultaat niet werd bereikt, om de ingenieur en/of het studie bureau aansprakelijk te stellen. Gaat het daarentegen om een middelenverbintenis, dan zal de ingenieur enkel aansprakelijk kunnen worden gesteld wanneer blijkt dat hij onzorgvuldig is geweest bij de nakoming van zijn verbintenis, hetgeen zal dienen te worden aangetoond door de contractpartij.⁹

De beschrijving van de draagwijdte van de verbintenissen die de ingenieur en/of het studie bureau op zich neemt (te weten een inspanning of een resultaat), verdient dan ook de nodige aandacht bij de contractsluiting.

⁵ D. Meulemans (ed.), *Een pand bouwen en verbouwen*, Leuven, Acco, 2005, 160

⁶ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1001

⁷ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1001

⁸ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1001

⁹ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1001

2.2. De contactuele aansprakelijkheid na de aanvaarding van de werken

Na de aanvaarding van het werk door de opdrachtgever, kan de aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau nog in het gedrang zijn voor wat betreft de 10-jarige aansprakelijkheid en voor wat betreft de aansprakelijkheid voor de zogenaamde lichte verborgen gebreken.

Enerzijds kan de aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau op basis van de artikelen 1792 en 2270 Oud B.W. in het gedrang zijn. Het betreft de 10-jarige aansprakelijkheid voor gebreken die de stevigheid van het gebouw in het gedrang brengen.

Het staat buiten kijf dat de 10-jarige aansprakelijkheid ook geldt voor ingenieurs en/of studiebureaus, waaronder stabiliteitsingenieurs, studiebureaus technieken, e.d. meer, in zoverre deze belast worden met het ontwerp en eventueel de controle van een gebouw of een bouwwerk, of een belangrijk onderdeel ervan.¹⁰

Alleen die gebreken die ernstig genoeg zijn om de stevigheid van het gebouw of van een belangrijk onderdeel ervan in het gedrang te brengen, vallen onder het toepassingsgebied van de 10-jarige aansprakelijkheid. Aldus kunnen onder meer de stabiliteitsproblemen zoals een abnormale scheurvorming die het gevolg is van een onaangepaste fundering, scheuren in scheidingsmuren die het gevolg zijn van de verzakking van de vloer door de zetting van het onderliggend zandbed en de instorting van de bodem van een zwembassin die te wijten is aan het instorten van 2 kolommen in beton die het zwembad ondersteunen, worden beschouwd als een ernstig gebrek in de zin van artikelen 1792 en 2270 oud B.W.¹¹

Anderzijds kan de aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau in het gedrang zijn voor de zogenaamde lichte verborgen gebreken welke zich manifesteren na de aanvaarding.

Opnieuw staat het buiten kijf dat de ingenieur en/of het studiebureau kunnen worden aangesproken op grond van de gemeenrechtelijke aansprakelijkheid voor lichte verborgen gebreken. Zo worden onder meer als verborgen gebreken gekwalificeerd: een doorbuiging van welfsels en een lichte scheurvorming die zich pas manifesteerden na de aanvaarding van de werken, de gebrekkige akoestische isolatie die slechts na de ingebruikname van het gebouw kan worden vastgesteld en een onvoldoende hellingsgraad en doorsnede van ingemetselde leidingen.¹²

Deze aansprakelijkheid betreft een fout-aansprakelijkheid, wat wil zeggen dat de opdrachtgever dient aan te tonen dat de ingenieur en/of het studiebureau is tekortgekomen aan zijn of haar contractuele verbintenissen en dat deze contractuele fout de oorzaak is van het verborgen gebrek.

De ingenieur en/of het studiebureau kan gedurende een termijn van 10 jaar, welke een aanvang neemt bij de aanvaarding van de werken of diensten, door de opdrachtgever worden aangesproken voor de zogenaamde lichte verborgen gebreken (dit is de zogenaamde waarborgtermijn).¹³

Deze verjaringstermijn van 10 jaar laat evenwel onverlet dat de opdrachtgever na de ontdekking van een concreet licht verborgen gebrek zijn vordering binnen een redelijke termijn na de ontdekking van het gebrek dient in te stellen. De tijdigheid van het instellen van de vordering wordt door de rechtbanken beoordeeld rekening houdende met alle concrete omstandigheden van de zaak, zoals de aard van het werk en de gebreken, de hoedanigheid van de partijen, de buitengerechtelijke handelingen – zoals het voeren van ernstige onderhandelingen – een gerechtelijke

¹⁰ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 620

¹¹ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 623

¹² K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 630-631

¹³ Art. 2262 bis §1 Oud B.W.

deskundigenonderzoek, pogingen tot herstel en het zich progressief manifesteren van het gebrek (dit is de zogenaamde proceduretermijn).¹⁴

2.3. De buitencontractuele aansprakelijkheid

Naast de contractuele aansprakelijkheid kan de ingenieur en/of het studiebureau ook een buitencontractuele aansprakelijkheid oplopen.

Wanneer de ingenieur en/of het studiebureau door zijn of haar handelen of door zijn of haar onzorgvuldigheid schade zou veroorzaken aan derden, is hij of zij gehouden tot vergoeding van die schade.¹⁵

De schadelijdende partij zal dan wel het bewijs dienen te leveren van enerzijds de fout van de ingenieur en/of het studiebureau, de schade dewelke hij stelt te hebben geleden en het vaststaand causaal verband tussen de fout en de schade.¹⁶

Een fout in hoofde van de ingenieur en/of het studiebureau kan bestaan uit de schending van een specifieke regel, bv. een wetsbepaling of een overtreding van een zorgvuldigheidsnorm.¹⁷

3. Contractuele aansprakelijkheidsbedingen

De ingenieur en/of het studiebureau kunnen in hun overeenkomst met de opdrachtgever bepaalde aansprakelijkheidsbedingen opnemen, welke er veelal in zullen bestaan om de eventuele aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau te beperken.

Deze aansprakelijkheidsbedingen worden sterk aan banden gelegd door de bepalingen van het Wetboek Economisch Recht (WER), waarbij er evenwel een onderscheid wordt gemaakt tussen de bedingen overeen te komen in de B2C, dan wel de B2B relatie.

De 10-jarige aansprakelijkheid in toepassing van artikel 1792 Oud B.W. is van openbare orde en kan aldus niet worden ingeperkt. Onderstaande geldt aldus uitsluitend voor de zogenaamde lichte verborgen gebreken.

3.1. De B2C relatie

B2C worden er door het WER een aantal imperatieve regels opgelegd die de contractsvrijheid van partijen terzake inperkt.

Enerzijds voorziet art. 1.8, 22° WER in een algemene toetsingsnorm. Dit artikel stelt dat een beding onrechtmatig is wanneer dit beding of voorwaarde alleen of in samenhang met één of meer andere bedingen of voorwaarden een kennelijk onevenwicht schept tussen de rechten en de plichten van de partijen ten nadele van de consument.¹⁸

¹⁴ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 632-633

¹⁵ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1006

¹⁶ Artikel 1382 Oud B.W.

¹⁷ K. De Ketelaere, M. Schoups en A-L. Verbeke, o.c., 1007

¹⁸ D. Petosa en T. van Stiphout, "Gemeenrechtelijke aansprakelijkheid van de aannemer voor lichte verborgen gebreken", *NJW* 2024, 350

Anderzijds bevat het WER een lijst van bedingen die zondermeer onrechtvaardig worden geacht. Wat betreft de aansprakelijkheden van de ingenieur en/of het studiebureau zijn de artikelen VI.83, 15° en 30 °WER van belang. Deze artikelen beperken immers aanzienlijk de mogelijkheid om zich te exonereren voor de aansprakelijkheid voor lichte verborgen gebreken.

Volgens art. VI.83, 15° WER is het bepalen van een onredelijk korte termijn om gebreken in het geleverde product of de geleverde dienst aan de onderneming te melden, onrechtmatig.

Daarenboven bepaalt art. VI.83, 30° WER dat er sprake is van een onrechtmatig beding wanneer op ongepaste wijze de wettelijke rechten van de consument ten aanzien van de onderneming of een andere partij uitgesloten of beperkt worden ingeval van volledige of gedeeltelijke wanprestatie of van gebrekkige uitvoering door de ondernemer van één van zijn contractuele verplichtingen.

Ingevolge deze wetsartikelen is het thans – voor de meeste rechtbanken - vaststaande rechtspraak dat de ingenieur en/of het studiebureau zijn/haar aansprakelijkheid voor lichte verborgen gebreken ten aanzien van de opdrachtgever-particulier/consument niet kan uitsluiten, beperken, of inkorten. M.a.w., de ingenieur en/of het studiebureau blijft gedurende 10 jaar aansprakelijk voor de zogenaamde lichte verborgen gebreken ten aanzien van de opdrachtgever-particulier/consument.

3.2. De B2B relatie

Ondertussen (sedert 2019) werd het verbod van onrechtmatige bedingen uitgebreid naar overeenkomsten tussen ondernemingen.

B2B wordt er voorzien in een algemeen verbod op onrechtmatige bedingen in de vorm van een open norm, waarbij elk beding, dat alleen of samen met andere bedingen, een kennelijk onevenwicht schept tussen de rechten en de plichten van partijen, verboden is.¹⁹

Het algemene verbod wordt aangevuld met een lijst van contractclausules die altijd als onrechtmatig en dus verboden worden beschouwd, de zogenaamde zwarte lijst en een lijst van contractclausules die vermoed worden onrechtmatig te zijn, de zogenaamde grijze lijst.²⁰

De verboden bedingen van de zwarte lijst betreffen onder meer:

- De bedingen die een onderneming het eenzijdige recht geven om één of ander beding van de overeenkomst te interpreteren;
- Bedingen die ingeval van betwisting de andere partij doen afzien van elk middel van verhaal tegen de onderneming.

De clausules die vermoed worden onrechtmatig te zijn en welke zijn opgenomen in de grijze lijst zijn o.a. bedingen die ertoe strekken:

- Op ongepaste wijze de wettelijke rechten van een partij uit te sluiten of te beperken ingeval van volledige of gedeelde wanprestatie of gebrekkige uitvoering door de andere onderneming van één van haar contractuele verplichtingen, of
- De onderneming te ontslaan van de aansprakelijkheid voor haar opzet, haar zware fout of voor die van haar aangestelden of, behoudens overmacht, voor het niet uitvoeren van de essentiële verbintenissen die het voorwerp van de overeenkomst uitmaken.

¹⁹ D. Petosa en T. van Stiphout, *l.c.*, 2024, 350

²⁰ D. Petosa en T. van Stiphout, *l.c.*, 2024, 350

Bij een beding dat voorkomt op de zogenaamde grijze lijst beschikt de onderneming nog over de mogelijkheid om de rechter te trachten te overtuigen dat een bepaald beding, hoewel (weerlegbaar) wordt vermoed onrechtmatig te zijn, in het licht van de concrete omstandigheden geen kennelijk onevenwicht creëert tussen de rechten en plichten (door bv. het voordeel dat de wederpartij geniet door akkoord te gaan met het beding).²¹

Gelet op het voorgaande is het aldus niet uitgesloten dat ook B2B te ruime exoneraties – die bv. de aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau te kort in de tijd beperken of beperken tot een onredelijk lage *cap* – als onrechtmatig zullen worden beschouwd.

Uit het voorgaande volgt dat een ingenieur en/of studiebureau zijn aansprakelijkheid voor lichte verborgen gebreken ten aanzien van een opdrachtgever-ondernemer aldus evenmin volledig kan uitsluiten, maar dat de toelaatbaarheid van de gedeeltelijke beperking van de aansprakelijkheid onder het WER nog verder zal moeten worden beoordeeld door de rechtspraak, dan wel door de Commissie Onrechtmatige Bedingen.

Tot slot weze in dit verband nog opgemerkt dat ondertussen ook art. 5.52 B.W. een verbod op onrechtmatige bedingen in het Burgerlijk Wetboek heeft ingevoerd, zonder dat daarbij evenwel een opsomming wordt gegeven van lijsten die als onrechtmatig te beschouwen zijn. Alleszins mag een exoneratieclausule niet elke zin en betekenis aan een overeenkomst ontnemen.²²

4. De verzekeringsplicht van de ingenieur en/of het studiebureau

Tot slot nog een kort woordje over de verzekeringsplicht in hoofde van de intellectuele beroepen in de bouwsector ingevolge de Wet Peeters-Borsus²³ sedert 1 juli 2018 en de Wet Peeters-Ducarme²⁴ sedert 1 juli 2019.

Ingevolge de Wet Peeters-Borsus rust er een verzekeringsplicht op alle aannemers, onderaannemers, architecten en andere dienstverleners – waaronder gebeurlijk de ingenieur en/of het studiebureau – die onroerende ruwbouwwerken uitvoeren of intellectuele prestaties leveren met betrekking tot die onroerende werken. De wet is enkel van toepassing op in België gelegen woningen die hoofdzakelijk (meer dan 50%) bestemd zijn voor bewoning door een gezin of een alleenstaande.

Deze verzekering dekt enkel schades die de stabiliteit of soliditeit van de woning aantasten, of de waterdichtheid in zoverre deze een invloed heeft op de stabiliteit of soliditeit.

Aangezien de Wet Peeters-Borsus geen verzekeringsplicht oplegt voor schadegevallen die zich voordoen voor de oplevering en evenmin voor de lichte verborgen gebreken, terwijl deze schadegevallen het meest voorkomen, werd er in een uitbreiding voorzien door de Wet Peeters-Ducarme.

Ingevolge de Wet Peeters-Ducarme is voortaan iedereen die een intellectueel beroep in de bouwsector uitoefent, verplicht om een verzekering af te sluiten voor zijn contractuele en buitencontractuele beroepsaansprakelijkheid en dit bij alle bouwprojecten in België.

²¹ D. Petosa en T. van Stiphout, *l.c.*, 2024, 351

²² D. Petosa en T. van Stiphout, *l.c.*, 2024, 353

²³ B.S. 9 juni 2017

²⁴ B.S. 26 juni 2019

Deze beroepsaansprakelijkheidsverzekering dekt de aansprakelijkheid voor fouten gemaakt tijdens de uitoefening van het beroep, met uitzondering evenwel van de 10-jarige aansprakelijkheid wegens stabiliteitsbedreigende gebreken waarvan sprake is in de artikelen 1792 en 2270 Oud B.W.

Onder de intellectuele beroepen in de bouwsector ressorteren vanzelfsprekend ook de ingenieurs en/of studiebureaus.

Schematisch komt dit neer op het volgende:

	Woningbouwprojecten in België		Andere dan woningbouwprojecten in België	
	10-jarige aansprakelijkheid	Beroepsaan- sprakelijkheid	10-jarige aansprakelijkheid	Beroepsaan- sprakelijkheid
Ingenieur en/of studiebureau stabiliteit	Verplicht	Verplicht	Niet verplicht	Verplicht
Ingenieur en/of studiebureau speciale technieken	Niet verplicht	Verplicht	Niet verplicht	Verplicht

Daar waar ook de aansprakelijkheid van de ingenieur en/of het studiebureau speciale technieken op basis van art. 1792 Oud B.W. in het gedrang kan komen, kan het voor bepaalde projecten en afhankelijk van de toegewezen opdracht/verbintenis aldus aangewezen zijn om zich - naast de verplichte beroepsaansprakelijkheidsverzekering - bijkomend te laten verzekeren voor wat betreft de 10-jarige aansprakelijkheid.

Frederic LENDERS en Katia VLEUGELS

LENDERS ADVOCATEN

Jos Smolderenstraat 74 bus 501

2000 Antwerpen

T. 03 449 83 00

E. f.lenders@lendersadvocaten.be – k.vleugels@lendersadvocaten.be

www.lendersadvocaten.be